Nionde söndagen efter Trefaldighet – Om räknesätt och ordlekar
Av Jesper Svartvik

Den lukanska liknelsen om den ohederlige förvaltaren torde vara en av de mest omdiskuterade texterna i de nytestamentliga evangelierna. Kan det verkligen vara så att Jesus berömmer en person som förskingrar en annan persons förmögenhet? Frågorna som bibelläsare ställer är många – och många är även svaren som bibelforskare ger. Tre kortfattade tankar får sammanfatta exegeternas diskussion.

En första iakttagelse är att vi faktiskt inte vet vem som avses med ”herren” (grek. *ho kyrios*) i den åttonde versen: är det Jesus eller är det den rike mannen? Bibel 2000 stavar ordet med initial versal (”Herren”) och markerar därmed att det troligen är Jesus som berömmer förvaltaren, men på detta kan vi ju inte vara säkra (vilket även framgår av bibelkommissionens fotnot). Det kan alltså vara så att berömmet ingår i själva liknelsen, snarare än att det är Jesu teologiska slutsats.

En andra kommentar är att denna liknelses placering i Lukasevangeliet är av betydelse. Perikopen inleds med anmärkningen att Jesus ”även” (grek. *kai*) gav dem denna liknelse. Den utgör alltså en fortsättning på det femtonde kapitlet (”de förlorades kapitel”) med de tre kända liknelserna om det förlorade fåret, det förlorade myntet och den förlorade sonen. Det är ju inte säkert att alla tycker att herden i den första liknelsen handlar ekonomiskt omdömesgillt när han lämnar de nittionio fåren i öknen för att söka det hundrade fåret – men vi gläds ändå över att Gud söker och finner den människa som omgivningen säger är förlorad. Gudsrikets matematik är inte alltid som människors fyra räknesätt.

Även den efterföljande perikopen är av betydelse. I den fjortonde versen står det att fariséerna hörde ”allt detta” (grek. *tauta panta*) och i nästa vers står det att Jesus säger till dem att de ”vill framstå som rättfärdiga inför människorna”. T. W. Manson har föreslagit att denna vers bär spår av fokusförskjutningen i de nytestamentliga evangelierna – och än mer i kristnas utläggningar av evangelierna – från de olika dåtida religiösa grupperingarna (esséer, sadducéer, seloter, sikarier osv.) till endast fariseismen. Är det inte troligt, föreslog alltså Manson, att dessa rannsakande ord ursprungligen riktades till sadducéerna som dels i genomsnitt var mer välbärgade än fariséerna, dels benämndes med en term som verkligen betydde ”rättfärdiga” (hebr. *tsaddiqim*)? Om detta stämmer finns det alltså en semitisk ordlek under ytan på den grekiska texten, en ordlek som påminner oss om att inte alla fariséer var klandervärda och att alla klandervärda inte var fariséer.

Den tredje – och enligt min mening viktigaste – iakttagelsen har gjorts av J. Duncan M. Derrett. Han var professor i ”Oriental Laws” vid University of

London, och författade en mängd texter av betydelse för exegetik. Han menade att liknelsens bakgrund är de bibliska ränteförbuden (se 2 Mos 22:25–27, 3 Mos 25:37 och 5 Mos 23:19f.). För att kringgå dessa bestämmelser fanns det, enligt Derrett, ett dåtida bruk som innebar att skuldebrev skrevs på ett högre belopp än den faktiska lånesumman. Den förste gäldenären hade alltså inte lånat ett belopp motsvarande hundra krus olja (utan snarare femtio), och den andre hade inte lånat motsvarande hundra tunnor vete (utan i stället åttio). Det förvaltaren i så fall gör är att avstå från en ockerränta på mellan 25 och 50 procent för att i stället vinna omgivningens förtroende och tacksamhet. Därmed kan han – hur märkligt detta vid första anblicken än synes vara – bli en förebild för en god förvaltare som vill ”vårda och värna [skapelsen] med ansvar och vishet” (jfr Dagens bön).